

Hamzova Luže

Je tomu osmdesát let,
co zemřel významný
lékař a spisovatel
František Hamza.

Prof. František Hamza (1868–1930)

Tuberkulóza
je *nejsmutnější*
lidskou
písní, jejíž první
sloka zpívá
o chorobě dětské

„Na levém břehu Želivky, poblíž vodního toku, v zátiší věru rozkošném a velebném vybudován je památný klášter premonstrátský... A dál a dál proti vodě, za panskými lesy selská hubená políčka, suché palouky chudobně se tu tísní jako přílepky panských úrodných lánů...“ Tak František Hamza viděl svůj rodný kraj – Humpolecko na Českomoravské vrchovině. Narodil se roku 1868 ve mlýně v Kletečné, hned po promoci na lékařské fakultě v Praze roku 1897 se oženil a usadil se jako lékař v Luži u Skutče, obci se zříceninou gotického hradu pánů z Košumberka. V Luži se také poprvé naplno setkal s tuberkulózou.

Otevřená náruč

Na počátku 20. století trpělo v českých zemích touto chorobou až půl milionu lidí, do roku 1934 byla hlavní příčinou úmrtí (než ji předstihly srdečně cévní choroby). Účinná kauzální léčba tuberkulózy (též souchotin či úbytí) tehdy neexistovala, a co hůř, léčbu podpůrnou, tedy vydatnou stravu a horský vzduch, si mohli dovolit jen zámožní lidé. A těch byla mezi nemocnými menšina. Jak píše Adolf Branald: „Nevěřte romantikům – na jednu interesantně kašlající dámu s kaméliemi připadá sto tisíc nádeníků...“

Mladý doktor Hamza se s tím odmítl smířit. „Tuberkulóza je nejsmutnější lidskou písní, jejíž první sloka zpívá o chorobě dětské a sloka poslední o těžké plicní chorobě dospělého člověka. Boj proti tuberkulóze by byl ubohý, nevědecký, nesociální a marný, kdyby nezačal již u bran, jimiž nákaza vstupuje do mladého organismu, kdyby nehojil prvá, dosud nepokročilá poranění dětského těla. Abychom vítězně přemohli naši nejhroznější sociální chorobu, proto jsem založil Ústav pro skrofulózní děti v Luži-Košumberku.“ To bylo v roce 1901. Hamzova „Luže“ se stala první svého druhu v Rakousko-Uhersku.

Doktor Hamza začal s deseti postelemi a dvaceti kozami na mléko. Zakoupenou vilu o několika pokojích (v největším si zřídil ordinaci) si mohl dovolit zařídit jen spartánsky (leč nezapomněl na vázy pro květiny a pár dětských her). Svítilo se petrolejkami. Zahradu proměnil v nádherný park. Jak napsal později, Košumberk se měl stát „otevřenou náručí pro trpící“. První rok mu tam přišlo jedenáct dětí, za rok propustil pět vyléčených, tři zlepšené, tři si ještě nechal. Pamětnice, která jako dítě prošla Luží, vzpomínala: „Doktor Hamza byl pán jemný a neobyčejně citlivý. Chodívala jsem k němu na prohlídku ráda a vždy s pocitem jakéhosi tepla a přátelství, i když léčba se někdy neobešla bez bolesti. Ale z jeho pohybů, pohlazení a slov byla cítit důvěra.“

I s málem mezi nejlepšími

„Všichni jsme dělali všechno, kde jak kdo stačil. (...) Snažil jsem se, aby ústav nebyl starou, uzavřenou léčebnou, ale lidovou zdravotní pevností, zařazenou přímo do společného života. Mohli jsme odpovídati pouze svými výsledky. Nebyly menší než v nejslavnějších ústavech evropských.“ Denní náklad na ošetřování jednoho pacienta činil 4 koruny 26 haléřů. Hamza si účtoval 2 koruny denně, děti z chudých rodin léčil zdarma. O dva roky později koupil za věno své ženy pozemky k pěstování ovoce a zeleniny a zařídil strojovnu s benzinovým motorem pro pohon dynamy. Konečně mohl zahodit „petrolky, které dětem otravovaly vzduch“.

Po osmi letech měl ústav dvě ordinace, operační sál, bakteriologickou a chemickou laboratoř. Hamza koupil další pozemky, ale věno i jeho vlastní peníze došly. To už se staral o tři sta dětí a obětavá paní Hamzová na všechno nestačila. V roce 1908 ústav prodal zemskému výboru a zůstal do roku 1919 jeho ředitelem. Za osmnáct let jeho vedení prošlo sanatoriem 4000 dětí.

František Hamza, od roku 1926 profesor sociálního lékařství na Masarykově univerzitě, zemřel 4. června 1930 v Brně. Ústav v Luži-Košumberku dnes nese jeho jméno a léčí děti i dospělé s pohybovými vadami a s bolestivými, pooperačními či poúrazovými stavy. ■